

Світлана Вітвицька,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри професійно-педагогічної,
спеціальної освіти, андрагогіки та управління
Житомирського державного університету
імені Івана Франка
ORCID: 0000-0002-9541-2635
vitvucka.svitlana@gmail.com

ГУМАНІЗМ ЯНУША КОРЧАКА І ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано педагогічну спадщину Януша Корчака й Василя Сухомлинського в контексті гуманістичного підходу до виховання дітей та молоді в закладах освіти. Висвітлено гуманізм Януша Корчака на основі аналізу його праць («Коли я знову стану маленьким», «Як любити дитину», «Слава», «Право дитини на пошану», «Жартівлива педагогіка», «Літо в селі» та ін.) та гуманістичну концепцію Василя Сухомлинського, подану у творах («Серце віддаю дітям», «Павлівська середня школа», «Народження громадянина», «Батьківська педагогіка», «Батьківщина в серці» та інших); узагальнено досвід гуманістичного виховання Януша Корчака, який базується на оптимістичному ставленні до дитини й Василя Сухомлинського, який створив цілісну систему гуманістичного виховання дітей та молоді, що базується на принципах народної педагогіки; виокремлено спільні підходи до виховання особистості, вибору методів, форм взаємопов'язаної діяльності вчителя-вихователя й учнів-вихованців. Визначено спільні ідеї гуманістичного виховання та гуманістичних поглядів Януша Корчака, Василя Сухомлинського, спільне й особливе в їх педагогічній діяльності, що зумовлено традиціями життя в кожній країні (у Польщі та в Україні), особливостями дитячих колективів, з якими працювали Василь Сухомлинський (середня школа), Януш Корчак (будинки для сиріт); розглянуто реалізацію принципу гуманізму у вихованні в контексті сучасних вимог до виховання духовно багатих, розвинених особистостей, здатних відстоювати ідеї ідентичності української й польської нації. Означено перспективи використання педагогічної спадщини великих гуманістів у роботі сучасної школи з дітьми та дитячими колективами.

Ключові слова: гуманізм, гуманістичне виховання, спадщина Януша Корчака, спадщина Василя Сухомлинського, форми, методи виховання.

Switłana Witwycska. Humanizm Janusa Korczaka i Wasyla Sukhomłyńskiego: aspekt psychologiczno-pedagogiczny

W artykule przeanalizowano pedagogiczne dziedzictwo Janusza Korczaka i Wasyla Suchomłyńskiego w kontekście humanistycznego podejścia do wychowania dzieci i młodzieży w placówkach oświatowych. Przedstawiono humanizm Janusza Korczaka na podstawie analizy jego prac („Kiedy znów będę mały”, „Jak kochać dziecko”, „Chwała”, „Prawo dziecka do szacunku”, „Pedagogika żartu”, „Lato na wsi” i innych) oraz humanistyczną koncepcję Wasyla Suchomłyńskiego, przedstawioną w jego dziełach („Serce oddaję dzieciom”, „Szkoła w Pawliwce”, „Narodziny obywatela”, „Pedagogika rodzicielska”, „Ojczyzna w sercu” i innych); zebrano doświadczenia humanistycznego wychowania Janusza Korczaka, które opiera się na optymistycznym stosunku do dziecka, oraz Wasyla Suchomłyńskiego, który stworzył spójną systematykę humanistycznego wychowania dzieci i młodzieży, opartą na zasadach pedagogiki ludowej; wyróżniono wspólne podejścia do wychowania osobowości, wybór metod, formy

wzajemnie powiązanej działalności nauczyciela-wychowawcy i uczniów-wychowanków. Określono wspólne idee humanistycznego wychowania oraz humanistyczne poglądy Janusza Korczaka i Vasyla Suchomlińskiego, wspólne i szczególne aspekty w działalności pedagogicznej Janusza Korczaka i Vasyla Suchomlińskiego, uwarunkowane tradycjami życia w każdym kraju (w Polsce i na Ukrainie), specyfiką grup dziecięcych, z którymi pracował Vasyl Suchomliński (szkoła średnia), Janusz Korczak (dom dla sierot); rozważono realizację zasady humanizmu w wychowaniu w kontekście współczesnych wymagań wobec wychowania duchowo bogatych, rozwiniętych osobowości, zdolnych do obrony idei tożsamości narodowej Ukrainy i Polski. Określono perspektywy wykorzystania dziedzictwa pedagogicznego wielkich humanistów w pracy współczesnej szkoły z dziećmi i grupami dziecięcymi.

Słowa kluczowe: humanizm, wychowanie humanistyczne, dziedzictwo Janusza Korczaka, dziedzictwo Vasyla Suchomlińskiego, formy, metody wychowania.

Svitlana Vitvucka. Humanism of Janusz Korczak and Vasyl Sukhomlynskyi: A Psychological-Pedagogical Aspect

The article analyzes the pedagogical legacy of Janusz Korczak and Vasyl Sukhomlynskyi in the context of a humanistic approach to the education of children and youth in educational institutions.

The humanism of Janusz Korczak is highlighted based on the analysis of his works ("When I become small again", "How to love a child", "Glory", "A child's right to respect", "Humorous pedagogy", "Summer in the village", etc.) and the humanistic concept of Vasyl Sukhomlynskyi, presented on the basis of his contribution into the field ("I give my heart to children", "Pavliiska secondary school", "Birth of a citizen", "Parental pedagogy", "Motherland in the heart", etc.); the experience of humanistic education of Janusz Korczyk, which is based on an optimistic attitude towards the child, and Vasyl Sukhomlynskyi, who created a holistic system of humanistic education of children and youth based on the principles of folk pedagogy, is summarized; common approaches to personality education, choice of methods, forms of interconnected activities of the teacher-educator and students-educated students are singled out. The common ideas of humanistic education and views of Janusz Korczak and Vasyl Sukhomlynskyi, the common and special aspects of their pedagogical activities, which are determined by the traditions of life in each country (Poland and Ukraine), are investigated; the features and characteristics of corresponding children's collectives are highlighted; the implementation of the principle of humanism in education is considered in the context of modern requirements for the education of spiritually rich, developed personalities capable of defending the ideas of the identity of the Ukrainian and Polish nation. The prospects of using the pedagogical heritage of great humanists in the work of a modern school with children and children's groups are determined.

Key words: humanism, humanistic education, the legacy of Janusz Korczak, the legacy of Vasyl Sukhomlynskyi, forms, methods of education.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими й практичними завданнями. Побудова національної української школи неможлива без вивчення педагогічної спадщини минулого, історичного взаємозв'язку української педагогіки з педагогічним спадком інших народів, зокрема, польським, який має багато спільного з історичним життям і культурою України.

Історія української і польської педагогічної думки багата на славні імена вчених, педагогів, які зробили неоцінений внесок у розвиток педагогічної науки і практики, серед них видатні педагоги-гуманісти Януш Корчак і Василь Сухомлинський. Їх педагогічна спадщина містить багатий національний скарб. Звертаючись до спадщини цих педагогів-велетнів ми знаходимо провідні наукові ідеї сучасності щодо реалізації головного принципу побудови національної освіти й виховання – гуманізації. У сучасній українській науці лише в останні роки, роки національної незалежності, побудови демократичної держави почали з'являтися ґрунтовані дослідження, в яких аналізуються педагогічні погляди, літературна творчість Я. Корчака і В. Сухомлинського.

Метою статті є аналіз педагогічної спадщини Януша Корчака і Василя Сухомлинського та виокремлення основних спільних ідей гуманістичного виховання, гуманістичних поглядів Я. Корчака і В. Сухомлинського, спільного й особливого в педагогічній діяльності Я. Корчака і В. Сухомлинського, реалізації принципу гуманізму у вихованні дітей в контексті сучасних вимог до виховання духовно багатих, розвинених особистостей, здатних відстоювати ідеї ідентичності української і польської нації.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми.

Значна частина оглянутих нами публікацій стосується опису відомих і маловідомих фактів з біографії Я. Корчака (Л. Давидюк, О. Задорожна, А. Костецький, С. Сисоєва, І. Соколова та ін.). Життя та педагогічна діяльність Я. Корчака віддзеркалено в роботах польських (Т. Левовицького, І. Неверлі, М. Якубовський та ін.) та українських учених (С. Денисюк, С. Ішук, Г. Кловак та ін.). Аналіз гуманістичних ідей у педагогічній спадщині Я. Корчака подається в роботах українських дослідників (В. Ханенко, В. Кушнір, В. Мисько, О. Сухомлинська та ін.).

Педагогічна спадщина В. Сухомлинського досліджується в різних аспектах: теоретико-методологічні основи розумового розвитку наступних поколінь (М. Антонєць, Н. Безлюдна, М. Дубінка, Є. Коваленко, К. Кривошеєнко, А. Розенберг, О. Савченко, І. Слюсаренко, О. Сухомлинська та ін.); педагогічні засади естетичного виховання, як одного з дієвих чинників розвитку та формування творчої особистості школяра (Т. Будняк, С. Денисюк, М. Євтух, Л. Масол, І. Наливайко, Т. Остапйовська та ін.); гуманістичне виховання молодого покоління (А. Бучківська, В. Кузьмич, О. Лобач, Т. Поніманська, Н. Савінова, О. Смирнова, А. Федосенко та ін.). За кордоном педагогічну спадщину В. Сухомлинського досліджують: Х. Франгос, М. Ціандзі (Греція), Е. Гартман, В. Іфферт, Р. Штайник (Німеччина), М. Біблюк, С. Лашин (Польща), Л. Мілков (Болгарія), А. Кокеріль (Австралія), Бі Шуджі, Ван Ігао, Сяу Су, Тан Чіці (Китай) та ін. На велику увагу серед оглянутих нами досліджень заслуговують порівняльні (компаративістські) дослідження теоретичних пошуків і практичної педагогічної діяльності В. Сухомлинського та Я. Корчака (В. Плужник, Й. Бердінг, А. Гаратик, С. Попиченко, В. Ступак та ін.).

Виклад основного матеріалу. В умовах побудови розвиненого демократичного суспільства в Україні важливо активізувати в педагогічних системах гуманістичний потенціал педагогічної взаємодії вихователів і вихованців, всіх учасників освітнього і виховного процесів. Спрямованість взаємодії залежить від особистісних якостей вихователів, від їх духовного багатства, майстерності й професіоналізму, оскільки виховна сила впливає з живого джерела людської особистості. Такими особистостями є представники українського і польського народу, польської і української педагогічної еліти Василь Сухомлинський та Януш Корчак. Звернення сьогодні до спадщини цих видатних педагогів, письменників є конче необхідним, оскільки будується новий спільний демократичний світ Європи, виборюється демократичні принципи побудови європейського суспільства.

Небагато на землі було таких особистостей, які мали такий духовний потенціал, були подвижниками гуманізму й культури як Януш Корчак і Василь Сухомлинський. Януш Корчак належить до героїчних постатей, чиє ім'я стало символом, а життя легендою.

Теоретична, літературно-педагогічна творчість і практична діяльність видатного педагога В. Сухомлинського увійшла до історії вітчизняної педагогічної думки помітною сторінкою. Його педагогічні, публіцистичні та літературні праці і педагогічний досвід значно вплинули на практичну діяльність школи, збагатили педагогіку України новими положеннями і думками. Твори В. Сухомлинського відомі у виданнях різними мовами народів світу: від болгарської до японської; його спадщина вивчаються в провідних університетах і педагогічних інститутах Європи, окремі статті та уривки з фундаментальних праць друкуються у педагогічних журналах Польщі, Німеччини, Чехії, Румунії, Австрії, Іспанії, Фінляндії та інших країнах.

Спільними особистісними рисами цих видатних педагогів є широка ерудиція, сила волі, обізнаність у психології дитинства, мистецтва мови, величезна працездатність, людяність, скромність. У багатьох напрямів педагогічної науки вони випереджували свій час.

Я. Корчак був письменником, лікарем, вченим, вихователем і в усі сфери своєї діяльності вносив щось дуже своє – щось піднесено-казкове і, водночас, відчутно реальне.

Талант видатного педагога органічно злився в ньому з талантом майстра слова. Сьогодні ім'я Я. Корчака відоме в усьому світі як символ самовідданого служіння дітям, їхньому щасливому майбутньому, а отже – майбутньому людства.

Справжнє ім'я Я. Корчака – Генрік Гольдшміт. Народився він у 1878 році у Варшаві в сім'ї адвоката. Родина була інтелігентна і забезпечена. Проте коли Генрікові виповнилося одинадцять років, помер батько, і родина швидко збідніла. Хлопцеві довелося самому заробляти репетиторством на прожиток та подальше навчання.

Авторський дебют майбутнього письменника відбувся 1898 року, коли двадцятирічний студент медичного факультету університету подав на оголошений журналом «Варшавський кур'єр» літературний конкурс свою драму «Куди?», підписавши її псевдонімом Януш Корчак, узятим із книги Ю. Крашевського «Історія про Януша Корчака та прекрасну Мечнуківну», і дістав перше літературне визнання – почесну нагороду конкурсу. Це було несподівано для автора-початківця, що вибрав для себе професію медика, хоча й співробітничав з журналами «Колючки», «Педагогічні погляди» та ін.

Закінчивши університет у 1903 році Я. Корчак працює дитячим лікарем на громадських засадах – у бібліотеці Благодійного товариства, а також продовжує літературну діяльність – щотижня пише по фейлетону в журналах «Колючки», робить для журналу «Голос» огляд преси в рубриці «На горизонтах». У цьому ж журналі 1904 року з'являється перший уривок повісти Я. Корчака «Дитя салону».

Під час російсько-японської війни, коли Я. Корчак був мобілізований до російського війська і працював лікарем у госпіталі в Маньчжурії, виходить в світ книга «Билиці-небилиці», в якій зібрані наймайстерніші його журнальні публікації.

Повернувшись з війни Я. Корчак поглиблює свою медичну освіту за кордоном: в клініках Берліну, Парижу, Лондону. У ці роки Я. Корчак, лікар, письменник, педагог, остаточно визначає свій життєвий вибір: самовіддане служіння «малорослому народові – дітям». У 1907–1908 роках влітку він працює вихователем у колоніях для дітей з бідних родин Варшави.

Впродовж багатьох років він буде незмінним директором будинку сиріт, вестиме радіопередачі, відомі усій Польщі як «Бесіди Старого лікаря», організує перший у світі дитячий журнал «Малий пшенгланд», провадитиме велику громадську роботу на захист дітей та дитинства.

Літературна і науково-педагогічна спадщина Я. Корчака – вагомий внесок у світову культуру. Весь творчий доробок Я. Корчака, зібраний і виданий до сьогодні, складає близько восьми томів літературних творів та науково-педагогічних праць. Найвідоміші з них видавалося багатьма мовами світу, це такі як повісті «Коли я знову стану маленьким», «Слава», «Банкрутство малого Джека», Кайтусь-чарівник», «Літо в селі», Щоденник»; наукові праці: «Як любити дітей», «Право дитини на пошану», «Жартівлива педагогіка» та багато інших.

Рішенням ЮНЕСКО 1978 рік на відзнаку століття з дня народження Старого лікаря (так в Польщі називали Я. Корчака, бо багато років слухали по радіо його бесіди) було оголошено роком Януша Корчака.

Педагогічне кредо Я. Корчака – любов до дітей, повага до особистості дитини, обережне ставлення до її серця.

Своєю основною ідеєю він вважав – пошук прихованих зав'язків між вихованням дітей і майбутнім суспільства, між дитинством і зрілим віком. Знавці педагогічної науки звинувачували Я. Корчака, що він відмежовував дітей від реального життя, займав їх різними

іграми, створював для дітей фантастичний світ-казку, в якій вони жили. Офіційну педагогіку Януш Корчак називав диктатурою наказів і заборон.

Я. Корчак вчив ніколи не нехтувати повсякденними дрібними справами, незначними зусиллями волі і розуму, вчив прощати. Він відмічав три стадії духовного розвитку особистості: набуття віри, усвідомлення Батьківщини, виховання любові до людини – і, на його думку, при проходженні цих трьох стадій кожною людиною – це і є шлях до кращого суспільного ладу.

У педагога Януша Корчака взагалі все народжувалося з рефлексії, гарячого почуття реального життя, повної радості і болю, які забезпечували йому живий зв'язок з людьми. На його думку, теорія і практика – вільний і реальний зв'язок науки з поезією, творчої уяви з реальним життям. Я. Корчак ніколи не намагався створити закінчену теорію розвитку дитини. Він діяв в плані здійснення виховних ідеалів, розкриваючи і затверджуючи в дітях можливості саморозвитку, закладені в них природою.

Я. Корчак створював певні ідеї, які не визнавали догм. Основний зміст його вчення: виховання без краси, без любові є мертвим, і при всій своїй науковості позбавлено перспективи. Він відмовлявся ділити дітей на категорії, бо виникала стіна, яка заважала спілкуванню. Своїми методами Я. Корчак випередив епоху, в яку жив. У своїй праці він рідко використовував слово «діти», а частіше «дитина», підкреслюючи індивідуальне виховання дитини. До всіх (хворих, брудних і вередливих) підходив зі своєю педагогікою любові і співчуття. Він підмічав у дитини найменші схильності, і дійшов висновку, що виховання – це процес постійного пізнання дитини і розвитку її природних здібностей.

У притулку для сиріт, якій очолював Я. Корчак, ним було введено дитяче самоврядування як метод педагогічного впливу на кожную дитину, пробудження її суспільної активності. Я. Корчак навчав терпінню; вчив дітей підкоряти собі свої почуття. Педагог вважав, що основою моральної дисципліни є сім'я, вчитель, суспільство. Діти мають право на власну думку, і навіть на протест. У притулку Я. Корчака діти виховували дітей, вчинки оцінювалися однолітками: «Дитячий суд – Суд без покарань». Я. Корчак стверджував, що якщо хтось провинився, то краще за все його пробачити. Якщо він винний, то за незнанням, а коли дізнається чому винний, то не повторить такого. А якщо повторить, то тому, що відразу віжко виправитися. На його думку, повчання лише заважає, треба терпляче чекати. Дитина не терпить примусу, у покаранні дитини – корінь зла!

Я. Корчак стверджував, що вихователем бракує пізнавального ставлення до дитини, у кожної дитини є право залишитися собою. Діти довіряли Я. Корчаку більше ніж іншим, він вірив в їх відвертість, вчив, що щаслива людина робить щасливими оточуючих, а нещаслива звинувачує у своїх невдачах інших.

Постать Януша Корчака, як видатного теоретика і практика педагогічної діяльності, належить лише одній окремій країні, передовсім, якщо йдеться про Польщу, здобутками його педагогічної діяльності послуговуються педагоги й дослідники в багатьох країнах світу, особливо якщо йдеться про дітей соціально виключених, педагогічно занедбаних, суспільно обділених суспільством. Орієнтація на потреби дитини в шкільному середовищі, педагогічний дитиноцентризм, що стали нині засадничими принципами розбудови нової української школи, були закладені в теорії Я. Корчака задовго до побудови української незалежності. Інтерес дослідників у різних країнах світу збуджує новаторський підхід ученого-педагога до організації освітньо-виховної діяльності, власна, авторська позиція Я. Корчака щодо реалізації прав і свобод дитини в соціальному середовищі школи та поза нею, прагнення вченого реалізувати на практиці дитячу «самість» як право бути тим, чим дитина є насправді. Прихильники ідей великого педагога об'єднуються в товариства та асоціації, розробляють різноманітні моделі і технології освітнього процесу на засадах його педагогічної творчості, створюють наративи його діяльності з погляду сучасних фахівців у сфері освіти в США, Японії, Україні, Бразилії, у різних європейських країнах і, зрозуміло, в самій Польщі. Як цілком аргументовано зазначає видатний український історик освіти академік

О. Сухомлинська: «Януш Корчак створив і реалізував оригінальну систему виховання підростаючого покоління, яка поєднувала психологічні, педагогічні та медичні аспекти. В основу своєї системи Януш Корчак поклав індивідуальний підхід до виховання особистості – визнання унікальності та своєрідності кожної дитини, гуманність та милосердя» [10, с. 5].

Напевно, слідування саме цим загальноцивілізаційним педагогічним імперативам стало підґрунтям для визнання польського діяча, письменника, лікаря, педагога Януша Корчака Міжнародною організацією ЮНЕСКО одним із найвидатніших педагогів ХХ століття, який зробив визначний внесок у розвиток світової педагогічної думки.

У передмові до своєї книги «Серце віддаю дітям» В. Сухомлинський пише про те, як знайомство з творами Януша Корчака «Коли я знову стану маленьким» і «Як любити дитину» розкрило перед ним світ людини, котра всю себе до останку віддала дітям: «Життя Януша Корчака, його подвиг вражаючої моральної сили й чистоти послужили мені натхненням. Я зрозумів: щоб стати справжнім вихователем дітей, треба віддавати їм своє серце».

Василь Сухомлинський (1918–1970) – педагог, засновник гуманістичної, новаторської педагогіки в Україні, народився в с. Омельник (нині Кіровоградська область). З 1946 р. працював директором Павлівської середньої школи на Кіровоградщині. Автор багатьох книг з проблем навчання, трудового і морального виховання учнів: «Серце віддаю дітям», «Народження громадянина», «Павлівська середня школа», «Сто порад учителям», «Батьківська педагогіка» та ін. Загалом йому належать 41 монографія, понад 600 наукових статей, які насичені мудрістю власного досвіду, новими думками та ідеями. З позицій сьогодення очевидно, що В. Сухомлинський зміг піднятися до рівня світової філософської і педагогічної думки. Відштовхуючись від ідей великих мислителів-гуманістів минулого і джерел народного виховання, він сформулював педагогічну концепцію, яка має загальнолюдський характер, спирається на об'єктивні закони і закономірності, не пов'язані з кон'юктурою та ідеологічними догмами, яких вимагав від нього час.

У центрі виховного процесу В. Сухомлинський поставив особистість. Основою його концепції є повага і довіра до дитини, визнання її унікальності та права на самоствердження. Ми маємо справу, – писав педагог, – з найскладнішим, неоціненним, найдорожчим, що є в житті – з людиною. Від нас, від нашого уміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить її життя, здоров'я, розум, характер, воля, громадянське і інтелектуальне обличчя, її місце і роль в житті, її щастя. [11, с. 420–421]. Головними цінностями педагогічної професії В. Сухомлинський вважав: віру у творчу силу дитини, в можливість ефективного виховання всіх учнів, сердечність і любов до дітей «Перша, найголовніша якість, без якої не кожна людина може бути педагогом – це глибока людяність і здатність проникнути в духовний світ людини, зрозуміти, відчувати в кожному з вихованців особистісне, індивідуальне» [12, с. 31].

Видатний учений звертався до педагогів: «Вірте в талант і творчі сили кожного вихованця». Виховання – це передусім чуйне, вдумливе, обережне доторкання до юного серця [13, с. 557]. У своїй роботі «Народження громадянина» В. Сухомлинський звертає увагу, що в любові до дітей розкривається найкраща людська якість – почуття людської гідності [11, с. 90].

В. Сухомлинський вважав, що педагогічний оптимізм є незаперечною цінністю й потребою навчально-виховного процесу. Оптимізм – це ніби чарівне кольорове скло, крізь яке навколишній світ здається дитині великим чудом. Дитина не просто бачить і розуміє, вона емоційно оцінює, вона любить, захоплюється, дивується, ненавидить, прагне стати на захист добра проти зла. Не можна відібрати в дитини цього чарівного скельця. Не можна перетворювати її в холодного, розсудливого резонера [11, с. 296].

Серед професійно-значущих умінь і навичок особливу увагу приділяв В. Сухомлинський мовленнєвій культурі педагога. Слово педагога він вважав найважливішим інструментом впливу на духовний світ школяра. «Мовна культура людини – це дзеркало її духовної культури. Найважливішим засобом впливу на дитину, облагороджування її почуттів і думок, переживань, є краса і велич, сила і виразність рідного слова» – писав великий гуманіст В. Сухомлинський [11, с. 202].

В. Сухомлинський – це явище в українській та світовій педагогіці. Він вважав, що народна педагогіка – стрижень духовного життя суспільства, в ній розкриваються особливості національного характеру, обличчя народу. Саме тому він високо цінував виховне значення казки, яка виховує любов до рідної землі. Вона – творіння народу. В. Сухомлинський вважав, що школа стає осередком культури лише тоді, коли в ній панують чотири культури: Батьківщина, Людина, Матір, рідне Слово. Важливою умовою реалізації своєї виховної програми він вважав гуманізм всього педагогічного колективу і кожного вчителя.

Основою гуманізму педагога В. Сухомлинський вважав любов до дитини, визнання її прав на свою думку, своїх принципів, поглядів і свободи поведінки; дотримання принципу оптимізму – безмежна віра в можливість дитини; здатності до самовдосконалення і творчості. На думку В. Сухомлинського, оптимізм – це співчуття просякнуте життєрадісністю, вірою в майбутнє, успіх, схильність у всьому бачити хороше, світле. Дітям характерне світле, життєрадісне життєсприймання. Педагог вважав, що світ дитинства й оптимізму – це єдиний щасливий світ. Для дитинства оптимізм – те саме, що гра барв для веселки: немає оптимізму, немає і дитинства. Душевне піднесення, злет мають відбуватися у дитинстві самотійно, але вчитель повинен допомогти в цьому.

Гуманізм, тобто людяність, є системою світогляду, основу якого складає захист гідності, самоцінності людини, її свободи і права на щастя. В. Сухомлинський, як і Я. Корчак, уважає, що завдання педагога полягає не лише у тому, щоб самому любити дітей, а й у тому, щоб навчити їх любити: щоб розуміти і бути зрозумілим, щоб співробітничати, творити добро. Розглядаючи проблеми виховання учнів переважно загальноосвітньої школи, значну увагу І Василь Сухомлинський, і Януш Корчак приділяли підготовці дорослих до організації цього процесу. При цьому наголошуючи, що необхідно переорієнтувати цей процес на формування кожного із них як людини високої загальної культури і вселюдських цінностей, а не лише здатних для забезпечення трансляції знань та їх поповнення.

Висновок. На основі порівняльного аналізу основних положень творчої спадщини педагогів можна зробити висновок, що Януш Корчак і Василь Сухомлинський були гуманістами, які стверджували високі людські цінності й утілювали у своє життя та діяльність, власним прикладом надихали учнів на людяність, творчість, добро і любов, відповідальність перед власною совістю. Вони розуміли любов як дієвість, справжність, почуття, невіддільне від відповідальності за те, що людина говорить і вчиняє, за наслідки своїх дій. На їх думку, це внутрішній обов'язок, не продиктований ззовні, а поклик люблячого серця. Можна впевнено стверджувати, що гуманізм Я. Корчака і В. Сухомлинського – життя по любові і по совісті. Любов і обов'язок є власне гуманістичними поняттями, базовими цінностями цих великих учених, педагогів, філософів, суспільних діячів.

На нашу думку, Я. Корчак став взірцем для В. Сухомлинського. Життя та особистість Я. Корчака спонукало В. Сухомлинського до розвитку ідей Я. Корчака, впровадження гуманістичних ідей в педагогічну практику, розробку авторської системи гуманістичного виховання, яка включає розумове, моральне, естетичне, екологічне, фізичне, родинно-сімейне виховання. В. Сухомлинський створив цілісну систему гуманістичного виховання дітей, яка базується на народній педагогіці. Спільним для цих видатних педагогів є любов та повага людської гідності, визнання особистості дитини та повага до неї. Кожний із видатних педагогів мав свої особливості гуманістичного виховання, які зумовлені традиціями життя в кожній країні (Польщі та Україні), суспільним ладом, особливостями дитячих колективів, з якими працювали В. Сухомлинський (середня школа), Я. Корчак (будинок для сиріт). Основними принципами їх гуманістичного виховання, перш за все, стали принципи природовідповідності, оптимізму, індивідуалізації тощо.

Перспективи використання результатів дослідження. Педагогічна спадщина Януша Корчака і Василя Сухомлинського є невичерпним джерелом для подальших досліджень в контексті сучасних вимог до педагогічних закладів освіти різних рівнів щодо гуманістичного морального, фізичного, естетичного, екологічного, сімейного виховання дітей та молоді.

Список використаних джерел та літератури

1. Гайда І. Педагогіка любові до дитини Януша Корчака: аналіз форм і методів виховання. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2002. № 1. С. 201–213.
2. Гаратик А. Ідеї педоцентризму в педагогічній спадщині Януша Корчака і Василя Сухомлинського. *Рідна школа*. 2009. № 8–9. С. 22–24.
3. Dąbrowska I. Dziedzictwo pedagogiczne Janusza Korczaka. *Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego*. 2012. № 26. S. 187–194.
4. Денисюк С. Проблема формування особистості у педагогічній спадщині педагога-гуманіста Я. Корчака: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01. Київ, 2000. 22 с.
5. Діденко А. М. Педагогічна спадщина Януша Корчака: історико-ретроспективний аспект. *Наукові праці. Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія: Педагогіка. 2012. Т. 209. Вип. 197. С. 133–136.
6. Іщук С. Батьківське виховання у контексті педагогічної думки В. Сухомлинського і Я. Корчака. *Наукові записки. Тернопільський державний педагогічний університет імені В. Гнатюка*. 2002. № 5. С. 276–281.
7. Кушнір В. М. Януш Корчак та Василь Сухомлинський: дві постаті гуманістичної педагогіки: монографія. *Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*. Умань: Візаві, 2020. 186 с.
8. Мисько В. І. Дитиноцентризм у педагогічній спадщині Януша Корчака: дис. ... канд. пед. н.: 13.00.10 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Дрогобич, 2017. 236 с.
9. Плужник В. П. В. О. Сухомлинський і Я. Корчак: Різні системи, спільні ідеї. *Педагогіка та психологія: збірник наукових праць. Харківський державний педагогічний університет*. Харків, 1999. Вип. 10. Ч. 2. С. 115–118.
10. Сухомлинська О. В. Януш Корчак. *Польський педагог-гуманіст Януш Корчак (1878–1942). До 125-річчя з дня народження: бібліографічний покажчик*. Київ, 2003. 124 с.
11. Сухомлинський В. Вибрані твори в 5-ти томах. Київ: Радянська школа, 1975–1977. Т. 3. С. 420–421.
12. Сухомлинський В. Вибрані твори: в 5 т. Київ: Радянська школа, 1976–1977. Т.4 : Павлівська середня школа; Розмова з молодим директором, 1977. 638 с.
13. Сухомлинський В. Вибрані твори : в 5 т. Київ: Радянська школа, 1976. Т. 2. 670 с.
14. Філософія дитинства Януша Корчака. *Фундаментальні потреби дитини в сучасному суспільстві: матеріали Міжнародної наукової конференції з педагогіки та дитячої психології*. Київ: Дух і Літера, 2017. 416 с.

References (translated & transliterated)

1. Hayda, I. (2002). Pedagogika lyubovi do dytyny Yanusha Korchaka: analiz form i metodiv vykhovannya [Janusz Korczak's pedagogy of love for a child: analysis of forms and methods of education]. *Neperervna profesijna osvita: teoriya i praktyka*, (1), 201–213. [In Ukrainian].
2. Haratyk, A. (2009). Idei pedotsentryzmu v pedahohichnii spadshchyni Yanusha Korchaka i Vasylya Sukhomlynskoho [Ideas of pedocentrism in the pedagogical heritage of Janusz Korczak and Vasyl Sukhomlynskyi]. *Ridna shkola*, (8–9), 22–24. [In Ukrainian].
3. Dąbrowska, I. (2012). Dziedzictwo pedagogiczne Janusza Korczaka [The pedagogical legacy of Janusz Korczak]. *Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego*, (26), 187–194. [In Polish].
4. Denysyuk, S. (2000). Problema formuvannya osobystosti u pedahohichnii spadshchyni pedahoha-humanista Ya. Korchaka [The problem of personality formation in the pedagogical heritage of the humanist pedagogue Ya. Korczak]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: spets. 13.00.01. Kyiv, 22. [In Ukrainian].
5. Didenko, A. M. (2012). Pedahohichna spadshchyna Yanusha Korchaka: istoryko-retrospektyvny aspekt [Pedagogical legacy of Janusz Korczak: historical and retrospective aspect]. *Naukovi pratsi. Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylyanska akademiya»*. Seriya: Pedahohika, 209 (197), 133–136. [In Ukrainian].
6. Ishchuk, S. (2002). Batkivske vykhovannya u konteksti pedahohichnoyi dumky V. Sukhomlynskoho i Ya. Korchaka [Parental upbringing in the context of the pedagogical thought of V. Sukhomlynskyi and Ya. Korczak]. *Naukovi zapysky. Ternopil'skyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni V. Hnatyuka*, (5), 276–281. [In Ukrainian].
7. Kushnir, V. M. (2020). Yanush Korchak ta Vasyl Sukhomlynskyi: dvi postati humanistichnoyi pedahohiky [Janusz Korczak and Vasyl Sukhomlynskyi: two figures of humanistic pedagogy]: monohrafiya. *Umanskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Pavla Tychny*. Uman: Vizavi, 186. [In Ukrainian].

8. Mysko, V. I. (2017). Dytynotsentryzm u pedahohichnyy spadshchyni Yanusha Korchaka [Child-centrism in the pedagogical legacy of Janusz Korczak]: dys... . . . kand. ped. n.: 13.00.10 – zahalna pedahohika ta istoriya pedahohiky. Drohobych, 236. [In Ukrainian].
9. Pluzhnyk, V. P. (1999). V. O. Sukhomlynskyy i Ya. Korchak: Rizni systemy, spilni ideyi [V. O. Sukhomlynskyi and Ya. Korchak: Different systems, common ideas]. *Pedahohika ta psykholohiya: zbirnyk naukovykh prats. Kharkivskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet*. Kharkiv, 10 (2), 115–118. [In Ukrainian].
10. Sukhomlynska, O. V. (2003). Yanush Korchak [Janusz Korczak]. *Polskyi pedahoh-humanist Yanush Korchak (1878–1942). Do 125-richchya z dnya narodzhennya: bibliohrafichnyy pokazhchyk*. Kyiv, 124. [In Ukrainian].
11. Sukhomlynskyy, V. (1975-1977). Vybrani tvory v 5-ty tomakh [Selected works in 5 volumes]. Kyiv: Radyanska shkola, (3), 420–421. [In Ukrainian].
12. Sukhomlynskyy, V. (1977). Vybrani tvory: v 5 t. [Selected works in 5 volumes] Kyiv: Radyanska shkola, 1976–1977. T.4: Pavlyska serednya shkola; Rozмова z molodym dyrektorom [Pavlyshka secondary school; A conversation with a young director], 638. [In Ukrainian].
13. Sukhomlynskyy, V. (1976). Vybrani tvory: v 5 t. [Selected works in 5 volumes] Kyiv: Radyanska shkola, (2), 670. [In Ukrainian].
14. Filosofiya dytynstva Yanusha Korchaka (2017). [Janusz Korczak's philosophy of childhood]. *Fundamentalni potreby dytyny v suchasnomu suspilstvi: materialy Mizhnarodnoyi naukovoyi konferentsiyi z pedahohiky ta dytyachoyi psykholohiyi*. Kyiv: Dukh i Litera, 416. [In Ukrainian].

Статтю отримано 28.06.2024 року.

Прийнято до друку 02.08.2024 року.